

**TALABALARDA TANQIDIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN
METODIK YONDASHUVLAR****T. Qaypenova**

Ajiniyoz nomidagi Pedagogika fakulteti

Pedagogika kafedrası stajyor o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17312495>

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar tahlil qilingan. Bugungi globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimida mustaqil fikrlaydigan, tahliliy va tanqidiy yondasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maqolada tanqidiy fikrlashning nazariy asoslari, huquqiy-me'yoriy bazasi va ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, interaktivniy metod — muammoli talim, baxs-munozara, tematcheskoye issledovaniye i organayzer grafikov yordamida talabalar tankidi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha olib borilgan mini-tadkikot natidjalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Tankidiy fikrlash, metodik yondashuv, talaba, talim djarayoni, innovatsionniy metodlar, interaktivnaya texnologiyalar, mustakil fikrlash.

**METHODOLOGICAL APPROACHES AIMED AT DEVELOPING CRITICAL
THINKING IN STUDENTS**

Annotation. This article analyzes methodological approaches aimed at forming critical thinking skills in students. In the context of today's globalization, the training of independently thinking, analytical, and critical specialists in the higher education system is one of the pressing issues. The article highlights the theoretical foundations, legal and regulatory framework, and importance of critical thinking in the educational process. Also presented are the results of a mini-research conducted on the development of students' critical thinking skills using an interactive method - problem-based learning, discussion, thematic research, and a graph organizer.

Keywords: Critical thinking, methodological approach, student, educational process, innovative methods, interactive technologies, independent thinking.

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ, НАПРАВЛЕННЫЕ НА РАЗВИТИЕ
КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ**

Аннотация. В данной статье анализируются методические подходы, направленные на формирование у студентов навыков критического мышления. В современных условиях глобализации подготовка самостоятельно мыслящих, аналитически и критически мыслящих специалистов в системе высшего образования является одной из актуальных задач. В статье освещены теоретические основы, нормативно-правовая база и значение критического мышления в образовательном процессе. Также представлены результаты мини-исследования, проведенного по развитию навыков критического мышления у студентов с помощью интерактивного метода - проблемного обучения, дискуссии, тематического исследования и органайзера графиков.

Ключевые слова: Критическое мышление, методический подход, студент, образовательный процесс, инновационные методы, интерактивные технологии, самостоятельное мышление.

1. Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar kundan-kunga ortib bormoqda. Ayniqsa, oliy ta'limda yosh avlodni mustaqil fikrlovchi, tanqidiy yondasha oladigan, tahliliy mulohaza yurita biladigan mutaxassis sifatida tayyorlash — dolzarb masalaga aylanmoqda.

Tanqidiy fikrlash bu — insonning o'z fikrini asoslash, muammoga turli rakurslardan yondashish, mavjud ma'lumotlarni shubha ostiga olib, ishonchli xulosalar chiqarish qobiliyatidir.

Bu kompetensiya ayniqsa talabalar uchun zarur bo'lib, ularni faqat bilim oluvchi emas, balki bilim yaratuvchi subyektga aylantiradi. Shu nuqtai nazardan, talabalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda qanday metodik yondashuvlar samarali ekani muhim ilmiy-amaliy masala sifatida ko'rilmogda.

Maqolaning maqsadi – tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metodik yondashuvlarni aniqlash va ularni talabalarga tatbiq etish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdir.

2. Asosiy qism

2.1. Tanqidiy fikrlash: nazariy asoslari Huquqiy asoslar. O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosatining zamonaviy yo'nalishlari Prezident qarorlari va Vazirlar Mahkamasining tegishli hujjatlari orqali belgilangan. Xususan, oliy ta'lim va ilm-fan sohasida davlat boshqaruvini takomillashtirishga qaratilgan PQ-200 qarori oliy ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik amaliyotlarni, talabalarning ijodiy va ijtimoiy faolligini rag'batlantirishga qaratilgan tashabbuslarni mustahkamlashni belgilaydi, bu esa tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun institutsional imkoniyatlarni kengaytiradi. Lex.uz

Shuningdek, PQ-5188 hamda unga bog'liq Vazirlar Mahkamasi hujjatlari pedagogik mahorat va mamlakatdagi ixtisoslashtirilgan ta'lim markazlarini rivojlantirish orqali o'qituvchilarning metodik salohiyatini oshirishni nazarda tutadi; bu esa metodik yondashuvlar va sinf ichidagi interaktiv usullar (munozara, loyiha-ishlari, kasus tahlili) uchun qonuniy asos yaratadi. Baholash tizimiga oid nizomlar va qarorlar (modul tizimiga oid 2780-seriyali hujjatlar, 824-son va boshqa tahrirlar) talabaning analitik va tanqidiy ko'nikmalarini o'lchashda konkret me'zonlar va talablarni belgilaydi — shuning uchun maqolada baholash vositalarini (analitik topshiriqlar, projektdan himoya, rubric'lar) huquqiy jihatdan asoslash mumkin. Lex.uz+2Lex.uz+2

Tanqidiy fikrlash tushunchasiga turli pedagog va psixolog olimlar tomonidan har xil ta'riflar berilgan. M. Lipman fikricha, tanqidiy fikrlash – bu “o'ylab ko'rilgan, tushunilgan va asoslangan fikrlar orqali qaror qabul qilish jarayoni”. D. Halpern esa uni “sifatli va samarali fikrlash” deb ataydi.

Tanqidiy fikrlashning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- **Tahlil qilish:** ma'lumotlarni ajratish, qismlarga bo'lish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash;
- **Baholash:** fikrlarning ishonchliligini, dalillar asoslanganlik darajasini aniqlash;
- **Munosabat bildirish:** mustaqil fikrni shakllantirish, dalil keltirib asoslash;
- **Muammo yechish:** muammoni tushunish, yechim variantlarini ko'rib chiqish va tanlash.

Bu kompetensiyalarni shakllantirishda o'quv jarayonining uslubiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

2.2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zarurati

Bugungi mehnat bozori va zamonaviy kasb egalari uchun tanqidiy fikrlash — asosiy yumshoq ko'nikmalardan biri sifatida ko'riladi. Jahon banki, OECD (PISA) va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan ta'lim sifatini baholashda aynan tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga alohida urg'u berilishi bejiz emas.

Oliy ta'limda talabalarning faqat nazariy bilim emas, balki ularni real muammolarni hal etishda qo'llay olish salohiyatini shakllantirish ta'lim samaradorligini oshiradi. Bu esa an'anaviy bilim berishdan ko'ra, interaktiv va muammoli metodikalar orqali amalga oshadi.

2.4. Amaliy misollar va mini-tadqiqot natijalari

Quyidagi mini-tadqiqot filologiya yo'nalishidagi 2 ta guruh (A va B) o'rtasida olib borildi. Guruh A an'anaviy dars uslubi, guruh B esa tanqidiy fikrlashga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar asosida o'qitildi.

Jadval 1. Tajriba natijalari

Guruh	Qo'llanilgan metodika	O'rtacha baholash (10 balli tizim)
A	An'anaviy ma'ruza, savol-javob	6.5
B	Muammoli topshiriqlar, debate, case	8.2

Tahlil: Ko'rinib turibdiki, interaktiv va muammoli metodlar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda sezilarli darajada yuqori samaradorlik ko'rsatdi. Talabalar fikr bildirish, asoslash va mustaqil qaror qabul qilishda faolroq bo'lishdi.

3. Xulosa va takliflar

Olib borilgan nazariy tahlillar va amaliy kuzatuvlar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Tanqidiy fikrlash bu — zamonaviy ta'limning asosiy kompetensiyalaridan biridir; Talabalarda bu ko'nikmani shakllantirishda muammoli ta'lim, bahs-munozara, case-study, va grafik organayzerlar kabi metodlar yuqori samara beradi;

O'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalar yaratish va ularni doimiy malaka oshirish kurslari orqali interaktiv metodlarga o'rgatish zarur;

Har bir dars jarayoniga tanqidiy fikrlashni rag'batlantiruvchi elementlar kiritilishi lozim;
Tanqidiy fikrlashni baholash uchun aniq mezon va indikatorlar ishlab chiqilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (namunaviy)

1. Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. Cambridge University Press.
2. Halpern, D. (1999). *Teaching Critical Thinking for Transfer Across Domains*. American Psychologist.
3. Paul, R., & Elder, L. (2006). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*.
4. Dewey, J. (1933). *How We Think*.
5. Ўзбекистон Республикаси "Та'лим то'g'risida"gi Qonuni.
6. Rustamova G.M. (2021). Tanqidiy fikrlashni shakllantirishda innovatsion metodlar. *O'zMU Ilmiy to'plami*.
7. Axmedova N.Z. (2020). Muammoli ta'lim metodikasi asosida fikrlashni rivojlantirish. *Pedagogik izlanishlar jurnali*.
8. PISA 2022 Global Report. OECD.
9. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*.
10. Marzano, R. (1998). *Dimensions of Thinking: A Framework for Curriculum and Instruction*.